

ქართული აღორძინებისა და ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის საკითხი

ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის საკითხი დღემდე აქტუალურია. შესაბამისად, აღსანიშნავია, რომ ქართველი სამეცნიერო საზოგადოება ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის ერთიან სისტემასთან დაკავშირებით დღემდე არ არის შეთანხმებული. საკითხის სირთულე არსებითად პერიოდიზაციის მეთოდს უკავშირდება, რაც რამდენიმე მნიშვნელოვანი ტერმინის განმარტებას, განსაზღვრებას, მეტად დაკონკრეტებას გულისხმობს. ამგვარ ტერმინებს შორის განსაკუთრებით საკამათოა „ქართული რენესანსის“ ცნება. მკვლევრები, პერიოდიზაციის საკითხით დაინტერესებული მეცნიერები უმეტესად იყენებენ ისეთ ეკვივალენტურ სახელწოდებებს, როგორებიცაა: „კლასიკური პერიოდი“, „პატრონცემობის პერიოდი“, „გვიანი შუა საუკუნეები“, „განვითარებული ფეოდალიზმის ეპოქა“, „ქართული აღორძინება“ და ა.შ. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ჩამოთვლილი ტერმინები და ეპოქების სახელწოდებები უფრო ისტორიულ-ეკონომიკურ-პოლიტიკური სპექტრის მნიშვნელობებს შეიცავს, ვიდრე ლიტერატურულ-კულტუროლოგიურისა.

აქვე განვმარტავ, რომ ლიტერატურული ეპოქების სახელწოდებაც და ქრონოლოგიური ჩარჩოებიც აუცილებლად უნდა უკავშირდებოდეს არა მარტო ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, ისტორიულ და კულტურულ, არამედ უშუალოდ ლიტერატურულ პროცესებს, ხოლო პერიოდიზაციის ტერმინთა განმარტება უნდა ასახავდეს ამა თუ იმ ეპოქაში მიმდინარე ლიტერატურულ პროგრესსა თუ რეგრესს, ცვლილებებს, ჟანრობრივ თავისებურებებს, სამწერლობო ენის განვითარების ეტაპებს და ა.შ.

ტერმინი „რენესანსი“ (Rinascita, Renaissance, Rebirth) ნიშნავს განახლებას, კერძოდ, ანტიკურის აღორძინებასა და ხელახლა დამკვიდრებას. ამიტომაც „ქართულ რენესანსთან“ დაკავშირებით, ჩემი აზრით, საკითხი ასე უნდა დაისვას: შესაძლებელი იყო თუ არა საქართველოში, ქართულ კულტურაში ანტიკურის განახლება? ამ კითხვაზე პასუხი ლოგიკურად ებმის მეორე კითხვას: იყო თუ არა საქართველო თავისი კულტურითა და ლიტერატურით, ასევე პოლიტიკით, ეკონომიკით, ისტორიით ანტიკური საბერძნეთისა და რომის ნაწილი და, შესაბამისად, შესაძლებელი გახდა თუ არა ამ უკვე არსებულის განახლება, აღდგენა, ხელახლა დამკვიდრება კულტურის სხვადასხვა სფეროში, მათ შორის ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, მსოფლიოში მიმდინარე მასშტაბური, დომინანტური ტენდენციის მიხედვით, რომელმაც თავისი გეოგრაფიული გავრცელების არეალი აღმოსავლეთიდან ვიდრე იმ ეპოქის უკიდურეს დასავლეთამდე (იგულისხმება ჩრდილოეთი ევროპა) პოვა? ამ კითხვაზე პასუხი და შესაბამისი პოზიციის სამეცნიერო დასაბუთება წინამდებარე სტატიის მთავარი თემაა.

ქართულ კულტურასა და ლიტერატურაში, ასევე ფილოსოფიური აზრის განვითარების ისტორიაში ანტიკურის დომინანტურობისა და მოგვიანებით კვლავ აღდგენის შესახებ მსჯელობის დროს პერიოდიზაციის საკითხებით დაინტერესებულ ავტორთა შორის ყველაზე მეტად თანმიმდევრულია შალვა ნუცუბიძე, თუმცა მისი თეორიის განხილვამდე მსურს წარმოვანიო საკითხის პოლემიკური მხარე და ასევე განვიხილო როგორც ალტერნატიული თეორიები, ასევე ურთიერთსაპირისპირო ვერსიები ქართული აღორძინების, ქართული რენესანსის შესახებ.

კომუნისტური დისკურსი, საბჭოთა კრიტიკა (ასევე შალვა ნუცუბიძე) ამაოდ არ ავითარებდა იდეას, რომ რენესანსის სტილი შუა საუკუნეების სტილს უპირისპირდება. ეს ტენდენცია დაამკვიდრა მე-16 საუკუნის ხელოვნებათმცოდნემ, უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, ხელოვნების ისტორიკოსმა და დიდ იტალიელ ფერმწერთა ბიოგრაფმა ჯორჯო ვაზარიმ, რომელმაც ერთ-ერთმა პირველმა ახსენა ტერმინი *Rinascita*, იგივე *Renaissance*. ჯორჯო ვაზარიმ ორი სტილი განასხვავა და ურთიერთსაპირისპიროდ წარმოაჩინა. შუა საუკუნეების სტილს მან გოთიკური სტილი უწოდა და ამით გამოკვეთა ბარბაროსების, რომში შემოჭრილი ტომების, ეთნოსების, ევროპის სხვადასხვა სახელმწიფოს დამფუძნებელი გერმანელი და ჩრდილოელი ხალხების ხელოვნების განმასხვავებელი ნიშან-თვისებები. ჯორჯო ვაზარის გავლენით შეიქმნა ჟიულ მიშლეს თეორია „განახლება ანტიკურობათა სწავლისა“ და ასევე იაკობ ბურკჰარტის „რენესანსის კულტურა იტალიაში“. რენესანსისა და შუა საუკუნეების დაპირისპირებამ ე.წ. ჰუმანისტური დარგების დიფერენცირებაშიც იჩინა თავი (გეომეტრია, არითმეტიკა, მუსიკა, რიტორიკა, გრამატიკა, ფილოსოფია, ასტრონომია). ეს იყო ე.წ. ტრიუმვიუმ-კვადრივიუმი, რომელიც რენესანსის პერიოდის სამონასტრო სკოლებში, ასევე არისტოკრატთა მიერ დაფუძნებულ აკადემიებში ისწავლებოდა. ამ მხრივ აღსანიშნავია მედიჩების მიერ აღდგენილი პლატონის აკადემია, სადაც მარსილიო ფიჩინი ცდილობდა პლატონისა და ბიბლიის, სოკრატესა და სახარების სააზროვნო დებულებების შეთანხმებას. უფრო ზუსტად თუ ვიტყვით, იქნებოდა ნეოპლატონიზმის იტალიური განშტოება, რამაც, საბოლოოდ, შუა საუკუნეების თეოცენტრისტული მსოფლმხედველობა რენესანსული ანთროპოცენტრიზმით ჩაანაცვლა. რენესანსულ ანთროპოცენტრიზმს, რომლის საფუძველიც ზემოთ აღნიშნული ჰუმანიტარული დარგები გახლდათ, მოგვიანებით ამ და სხვა მიზეზთა გამო ჰუმანიზმი ეწოდა, ხოლო ნეოპლატონიკოსებს და რენესანსის თეორეტიკოსებს – ჰუმანისტები, რაც დროთა განმავლობაში ეკლესიის სანინააღმდეგოდ მოქმედი მოაზროვნეების სინონიმად იქცა. ეს კი სიმართლეს არ შეესაბამება, რადგან რენესანსი ქრისტიანული ეკლესიის წიაღში განვითარებული კულტურაა. რენესანსული ანთროპოცენტრიზმის ერთ-ერთ ნამყვან ჰუმანისტად კი მიჩნეულია XV საუკუნის იტალიელი ფილოსოფოსი ჯოვანი პიკო დელა მირანდოლა, რომლის ფუნდამენტური ნაშრომიც რენესანსული ანთროპოლოგიის დარგში არის „სიტყვა ადამიანის ღირსების შესახებ“ (1486 წ.).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, რენესანსის დაპირისპირება შუა საუკუნეებთან არ არის მხოლოდ საბჭოთა კრიტიკის კონიუნქტურული კონცეპტი. არც სიტყვა „ერესი“ იქნებოდა რენესანსთან დაკავშირებით ამდენად ორგანული,

როგორც ამას შალვა ნუცუბიძე ამტკიცებს (ნუცუბიძე 1976) და არც ბიზანტიური რენესანსი დასრულდებოდა XII საუკუნეშივე, როგორც მართლმადიდებლობისთვის საკმაოდ საშიში ტენდენცია, გნებავთ, პოტენციური საფრთხე.

შესაბამისად, რენესანსი წარმოადგენს ორი საპირისპირო, ორი აბსოლუტურად ურთიერთდაპირისპირებული ესთეტიკური მოდელის – შუა საუკუნეებისა და ანტიკურობის – ჰარმონიულ, ბუნებრივ, ორგანულ, სინთეზურ და არა ეკლექტურ, არამედ შეთავსებად, შეთვისებად შერწყმას. სწორედ ორი სრულიად საპირისპირო და განსხვავებული სტილის ამდენად ჰარმონიული შეერთება იყო წყარო იმ მოულოდნელი და აღმაფრთოვანებელი ესთეტიკური შეგრძნებებისა, შემეცნებითი პროცესებისა, რომლებსაც რენესანსული ხელოვნებისა და ლიტერატურის შედეგები იწვევდა. ლიტერატურაში ამას უწოდეს „ახალი საამო სტილი“, რომლის შესატყვისი რუსთველთან არის „თქმა ლექსებისა ტკბილისა“ (5,1); „მისთა მჭვრეტელთა ყანდისა მირთმა ხამს, მართ მიშერისა“ (3,4). ეს სიტკობო, ეს „ტკბილი პოეზია“ ჩაისახა ანტიკურობაში, რომლის დომინანტა იყო სიმეტრია. აღნიშნული ელემენტი პრინციპულად უარყო შუა საუკუნეების ხელოვნებამ, როგორც ფშვინვიერი და, შესაბამისად, ასევე ხორციელი, თუმცა აღმოსავლეთის იმ ნაწილმა, სადაც არ იყო ქრისტიანობა გავრცელებული, პოეზიის სიტკობობა, სიმეტრიულად განწყობილი ლექსი შეინარჩუნა, განსაკუთრებით არაბულ-სპარსულ ლიტერატურაში (ევროპულ პოეზიაში რითმა აღმოსავლური ლიტერატურიდან დამკვიდრდა). ამიტომ „თქმა ლექსებისა ტკბილისა“, იტალიური ეკვივალენტი „Dolce stil novo“, ერთი მხრივ, იყო განახლება ანტიკური ესთეტიკური მოდელისა, მეორე მხრივ, აღმოსავლეთში განვითარებული კულტურულ-ლიტერატურული პროცესის გავლენა (იგულისხმება სუფიური პოეზიის ტკბილხმოვანი, სიმეტრიული ლექსი, მისტიციზმი და მძლავრი ალეგორიზმი), დაწყებული ფილოსოფიით, რომელმაც საღვთისმეტყველო საკითხების განმარტებისთვის არისტოტელური აპოდეიქტიკა, იგივე დიალექტიკა და სილოგისტიკა გამოიყენა და დამთავრებული პოეზიით, რომელშიც განახლდა სიმეტრიული, ჰარმონიული, ტკბილხმოვანი ლექსი და რომელმაც მძლავრი ალეგორიზმის საშუალებით ფშვინვიერს, ასევე ხორციელს სულიერი შეუთავსა. შესაბამისად, კულტურათა შორის ურთიერთობის (იხ. კომპარატივისტული კვლევები, გამომც. „უნივერსალი“, თბ., 2014, გვ.78-138) ბუნებრივი კანონზომიერებებიდან გამომდინარე, ეს პროცესი განვითარდა ჯერ აღმოსავლეთ-რომის იმპერიასა და მის პერიფერიულ ქვეყნებში, კავკასიაში, შემდეგ დასავლეთ-რომის იმპერიის ნანგრევებზე აღმოცენებულ ქვეყნებში – ევროპაში.

ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის გადასინჯვის მოთხოვნით ათეულობით წელია გამოდიან ქართველი მეცნიერები. ერთ-ერთი ალტერნატიული თეორიის ავტორია ი. კენჭოშვილი. ის მიიჩნევს, რომ ქართული მწერლობის პერიოდიზაცია კომუნისტური დალითაა აღბეჭდილი (აღსანიშნავია, რომ ლიტერატურის პერიოდიზაციის ქრონოლოგიური ჩარჩოების ძირითადად პოლიტიკური მოვლენებით განსაზღვრა კომუნისტური დისკურსისთვის იყო დამახასიათებელი. ამიტომ ი. კენჭოშვილი ამ თვალსაზრისით სწორად გამოკვეთს საკითხის გადასინჯვის აუცილებლობას). კანონიკურად მიჩნეულ პერიოდიზაციაში გამოტოვებუ-

ლია ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი პერიოდი, გარდამავალი ხანა ძველსა და ახალ პერიოდებს შორის. გამოტოვებულია ის პერიოდი, რომლის ანალოგიას დასავლეთ-ევროპის ლიტერატურათა ისტორიაში რენესანსის, ჰუმანიზმის, ბაროკოსა და განმანათლებლობის ხანა ეწოდება. ი. კენჭოშვილის აზრით, ქართულ ლიტერატურაში გარდამავალი ხანა იწყება არა XVIII საუკუნის მიწურულს, როგორც ეს მიღებულია ლიტერატურის ისტორიის კურსებში, არამედ XII საუკუნის დამლევს, „ის ხანა, რომელსაც „ძველი მწერლობის მეორე პერიოდი“ ეწოდება, სინამდვილეში ძველსა და ახალ მწერლობას შორის განფენილი გარდამავალი პერიოდი“ (კენჭოშვილი 2000: 3).

ი. კენჭოშვილის სიტყვებით, დასავლეთ-ევროპის ლიტერატურის გარდამავალი პერიოდებისგან ქართული ლიტერატურის ანალოგიური პერიოდი იმით განსხვავდება, რომ უფრო ადრე დაიწყო, ვიდრე დასავლეთში, მაგრამ გაცილებით უფრო გაჭიანურდა, თუმცა ევროპულ ლიტერატურაში არსებული ყველა ასპექტი შეიძინა: „თუ ვცნობთ ქართული რენესანსის იდეას, უნდა ვცნოთ ქართული ბაროკოს არსებობა, ვინაიდან ბაროკო სხვა არა არის რა, თუ არა ხვედრი რენესანსისა“ (კენჭოშვილი 2000: 11).

ამავე საკითხით არის დაინტერესებული მაია ნაჭყებია და აღნიშნავს, რომ XVII-XVIII საუკუნეების ქართული მწერლობა სავსებით შეესაბამება ბაროკოს ლიტერატურის მოთხოვნებს. მისი აზრით: „საქართველოში, რომელიც ევროპას იყო მონყვეტილი და არ ჰქონდა ისეთი კავშირი დასავლეთთან, რომ მის ლიტერატურაზე გავლენა მოეხდინა, მაინც ჩაისახა ლიტერატურული მიმართულება – ბაროკო. ამის მიზეზი, ჩემი აზრით, არის ზოგადქრისტიანული ხელოვნება. ამრიგად, XVII-XVIII საუკუნეების ლიტერატურა, ცნობილი ე.წ. აღორძინების ხანის სახელწოდებით, ქართული ბაროკოს ლიტერატურაა, რომლის გამოვლენაც კომპარატივისტული კვლევების საფუძველზე გახდა შესაძლებელი“ (ნაჭყებია 2009: 21).

აღსანიშნავია, რომ ი. კენჭოშვილი ქართული განმანათლებლობის შესახებაც საუბრობს: „განმანათლებლობა არაა მოვლენა ძველი ლიტერატურისა. სწორედ განმანათლებლობის ხარისხია ერთგვარი საზომი ახალი ლიტერატურის მოახლოებისა“ (კენჭოშვილი 2000: 12).

ქართული განმანათლებლობის იდეების ძირებს ს. ხუნდაძე XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან ეძებდა. მისი აზრით, „ვახუშტის, ანტონ I ბაგრატიონის, დავით გურამიშვილის შემოქმედებაში იგრძნობა განმანათლებლური იდეების კვალი“ (გაფრინდაშვილი 1971: 194).

აღნიშნულ საკითხს საგანგებოდ ეხება რევაზ ბარამიძე, რომლის მოსაზრებითაც, „დღეს ეჭვს არ იწვევს, რომ არჩილი, სულხან-საბა და დავით გურამიშვილი სათავეს უდებენ ჩვენში განმანათლებლობას. მათი მოღვაწეობა (განსაკუთრებით არჩილისა და სულხან-საბასი) აშკარად განმანათლებლური ხასიათისაა. არც გურამიშვილია ამ მხრივ უგულებელსაყოფი“ (ბარამიძე 2005:108).

ი. კენჭოშვილისა და სხვა ავტორთა ალტერნატიული თეორიების გათვალისწინებით, უნდა აღინიშნოს, რომ ქრისტიანული მსოფლმხედველობისა და საქართველოს მდებარეობის გეოგრაფიული თავისებურებების გამო ქართული ლიტერატურა

რის პერიოდიზაცია ევროპული ლიტერატურის პერიოდიზაციის პარალელური სისტემით უნდა შემუშავდეს. ამას გარდა, უნდა გამოიკვეთოს საერთო და განმასხვავებელი, ერთი მხრივ, ევროპული და, მეორე მხრივ, ქართული ლიტერატურის პარალელურ პერიოდებს შორის. ასეთი მიდგომა, ჩემი აზრით, არათუ გაამართლებს ტერმინს „ქართული რენესანსი“, გნებავთ, „ქართული აღორძინება“, რომლის ათვლაც XII საუკუნიდან უნდა დავიწყოთ, თუნდაც ტერმინის – „წინარე რენესანსის“ გამოყენებით, არამედ უფრო გასაგები გახდება ის ბუნებრივი მსგავსება, რომელიც თვალსაჩინოა ისეთ ავტორებს შორის, როგორებიც არიან: დანტე და რუსთველი (კ. გამსახურდია, ზ. გამსახურდია, ე. ხინთიბიძე და ა.შ.), სულხან-საბა („სიბრძნე-სიცრუისა“, იგავური სიბრძნისმეტყველება) და ჟან ლაფონტენი თუ ვოლტერი („კანდიდი“); ამასთანავე, სულხან-საბა, როგორც ლექსიკოგრაფი, მეცნიერი, ანტონ I ბაგრატიონი და ევროპელი განმანათლებლები (პირველი ენციკლოპედიის შექმნის ინიციატორები: დენი დიდრო, ვოლტერი, მონტესკიე, ჟან-ჟაკ რუსო, ჰოლბახი, ჰელვეციუსი, ტიურგო და ა.შ.); თეიმურაზ პირველი და ევროპული ბაროკოს პოეტები (მათ შორის მსგავსებაში იგულისხმება პრეციოზული პოეზიის არსებითი მხარე – ლექსის გარეგნული ფორმის სრულყოფა და იდეური პლანის იგნორირება), დავით გურამიშვილი და ბლევ პასკალი.

ამასთანავე, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ როდესაც ქართული რენესანსის, ქართული აღორძინების შესახებ ვსაუბრობთ, ხაზგასმით უნდა გამოიკვეთოს შემდეგი თავისებურებაც: ყოველ ევროპულ რენესანსულ კულტურას ჰქონდა ასევე ნაციონალური ნიშანი. ამ ფაქტორის მნიშვნელობის შესახებ კ. კეკელიძე წერს: „IX საუკუნის დამლევს საქართველოს ტერიტორიაზე ყალიბდება ოთხი ნახევრად დამოუკიდებელი პოლიტიკური ერთეული, როგორიცაა: „ქართველთა სამეფო“ ტაო-კლარჯეთში, არაბთა თბილისის საამირო, კახეთის საქორიკოზო და აფხაზეთის სამეფო, რომელიც უკვე X საუკუნიდან ზოგადი ქართული კულტურულ-პოლიტიკური მშენებლობის მონაწილეა... X საუკუნის ოთხმოციანი წლებიდან იწყება ამ ერთეულების გაერთიანების პროცესი და ეთნიკური სახელწოდების „ქართლი“-ს გარდაქმნა კულტურულ-პოლიტიკურ ტერმინად „საქართველო“. ეს პროცესი სრულდება XII საუკუნის პირველი მეოთხედის გასულს, დავით აღმაშენებლის დროს“ (კეკელიძე 1981: 27, 28).

შესაბამისად, სამოთხის მიწაზე დამამკვიდრებელი ერი (რენესანსი, აყვავება, აღორძინება, ანტიკური იდეალი – ხორციელისა და სულიერის შერწყმა და თანაბრად გამოვლინება, სამოთხე მიწაზე), ამავდროულად, თავს საზეპურო ერად წარმოაჩენდა (შდრ. მესამე რომის საკითხი, გერმანელთა საღვთო იმპერიის, კიევის რუსეთის, ბიზანტიის კონკურენცია; ასევე შდრ. „სად რომაელი არს თვით იესო“ – „სალხინებელი“, ქება XXXII). ქართული აღორძინება ქართველი ერის საზეპურო ერად წარმოჩენის – ამ იდეოლოგიური სარჩულის გარეშე წარმოუდგენელია. სწორედ ამ იდეას უკავშირდება „თამარიანის“ ოდების საეკლესიო თვალსაზრისით არცთუ ისე გამართული სიბრძნისმეტყველება და ანაგოგია, ნიკოლოზ გულაბერიძის „საკითხავი სვეტისა ცხოველისა და კვართისა საუფლოსა“, იოანე ზოსიმეს „ქება და დიდება ქართულისა ენისა“ და ქართულ სამონასტრო-საღვთის-

მეტყველო სკოლებში შექმნილი ძლისპირნი, საგალობელნი და ტროპარნი ღვთისმშობლისანი, რომელთა საშუალებით ჰიმნოგრაფები ქართველ ერს საზეპურო ერად წარმოაჩინენ.

აღორძინება, ამავდროულად, ნიშნავდა მინიერი სამოთხის დამკვიდრებას, სამოთხის ჩამოტანას მიწაზე, საკვირველი ძლევის საცნაურყოფას. სხვადასხვა მხატვრულსა და ისტორიოგრაფიულ ტექსტში სწორედ ეს იყო დიდგორის სიმბოლოს პარადიგმატულად წარმოჩენის მიზეზი. ქართველ ერს კი საზეპურო ერად თავის გაცხადების რამდენიმე მიზეზი ჰქონდა: ღვთისმშობლის წილხვდომილობა, ქართული ენის არქაული ძირები და ენის საფუძვლის თითქმის უცვლელად შენარჩუნება (იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის ერთტომეული, რედ. ა. ჩიქობავა, საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემია, ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, თბ., 1986), ანდრია პირველწოდებულის წილხვდომილობა და საუფლო კვართის მცხეთის სატახტო ქალაქში დაფლვა. შესაბამისად, აღორძინება, რენესანსი მსოფლიოს ყველა ეროვნული კულტურის წიაღში სრულიად მკაფიო იდეოლოგიური ძირებით იკვებებოდა. ეს იდეოლოგია უმეტესად მკვეთრად ნაციონალური და ნაციონალისტური იყო, ამ უკანასკნელის შედეგი გახლდათ ჩახრუხადის ოდებში გამოვლენილი დოგმატიკური ცდომილებანი, რაც ღვთის სწორობის არამართებულ ინტერპრეტაციასთან უნდა იყოს დაკავშირებული, ვიდრე ჩახრუხადის სურვილთან, რომ დოგმატიკური კანონი დაერღვია, თუმცა ეს მსჯელობის ცალკე საგანია.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შალვა ნუცუბიძე, რომელიც ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ იოანე პეტრინმა ბერძნული ფილოსოფიის რენესანსული მოდელი ქართული ფილოსოფიის რენესანსული მოდელით სწორედ მაშინ ჩაანაცვლა, როცა ბიზანტიაში მკაცრმა საეკლესიო კანონმა ბერძნული ფილოსოფიით გატაცება აკრძალა, მართებულად გამოკვეთს დავით აღმაშენებლის ფუნქციას. დავით აღმაშენებელმა იგრძნო ბიზანტიასთან ჯანსაღი კონკურენციის შესაძლებლობა და იოანე პეტრინს სრულიად კონკრეტული მითითება მისცა. მისი ნებართვისა და მხარდაჭერის გარეშე ვერ დაინერებოდა ელინიზმებით გადატვირთული „კომენტარები“, სადაც იოანე პეტრინი სიამაყითა და სითამამით აღნიშნავს: „და თუმცა სიტყუად სივრცოდმი არ... ინარებდა გიჩუენემცა თქუენტა ულუმპიანთა ძლევანი“ (იოანე პეტრინი 1937: 219). ამით ის დავით აღმაშენებლის ფარულ განზრახვას თავადაც ქარაგმულად მიგვანიშნებს. ეს განწყობილება ყველაზე უკეთ იოანე საბანისძემ გადმოგვცა: „არა ხოლო თუ ბერძენთა სარწმუნოებად ესე ღმრთისამიერი მოიპოვეს, არამედ ჩვენცა, შორიელთა ამათ მკვდრთა“ (ქართული მწერლობა 1987: 450). ტერმინი „შორიელთა მკვდრთა“ მხოლოდ მუსულმანურ სამყაროსთან ახლოს და ქრისტიანული სამყაროს განაპირას მკვიდრ ქართველ ერს არ ნიშნავს, არამედ ცივილიზაციის, ქრისტიანული ცივილიზაციის, ბიზანტიურ-რომაული დომინანტური კულტურის იმ პერიოდურულ კერას აღნიშნავს, რომელიც საზეპურო ერის დამკვიდრო იყო.

მამასადამე, ეროვნული ნიშანი ევროპული რენესანსის სხვადასხვა კულტურაში გამოვლინების ერთ-ერთი მთავარი განმასხვავებელი ელემენტია. აქედან გამომდინარე, ქართული რენესანსის თავისებურებების შესახებ მსჯელობის დროს უნდა აღინიშნოს, რომ აღმოსავლეთისა და დასავლეთის რენესანსში გაჩნდა ცდუნება

სამოთხე დამკვიდრებულიყო დედამიწაზე, რომ სულიერი ტკობის ეკვივალენტური ჯერ ფშვინვიერი, შემდეგ ხორციელი ტკობის აქტივაციით და მეტ-ნაკლებად რეალიზებით (შდრ. ტრისტანი და იზოლდა, ლანსელოტი და გვინევერა, ვისი და რამინი, ყაისი და ლეილი, ტარიელი და ნესტანი, ავთანდილი და ფატმანი) სულიერი ძალა ფიზიკური ძალის ეკვივალენტური კატეგორიებით გამოხატულიყო (შდრ: შმაგი როლანდი, გიჟი ტრისტანი, დაბნედილი და ხელქმნილი ტარიელი, ამირან დარეჯანის ძე, გრაალის მცველთა სარაინდო დასი, არტურის მრგვალი მაგიდა, ტარიელის, ავთანდილისა და ფრიდონის მეგობრობა და ა.შ.).

შესაბამისად, ქართული აღორძინებაც იკვებებოდა რენესანსის არსებითი ელემენტებით. აღნიშნული ტენდენცია, დროში განსაზღვრულობის მიხედვით, აღმოსავლეთის საქრისტიანოში ბევრად ადრე იდგამს ფეხს, რასაც, როგორც არსებით მიგნებას, მუდმივად აღნიშნავს შალვა ნუცუბიძე. დასავლეთ საქრისტიანოში ანტიკურის განახლების მცდელობის გამო საეკლესიო შეზღუდვა ბევრად მკაცრი იყო. სწორედ აღმოსავლეთ საქრისტიანოში გაჩნდა ცდუნება (თეოლოგიური ტერმინი), რომ ლოგიკური ოპერაციებით, ელინური ფილოსოფიისთვის დამახასიათებელი დიალექტიკით, სილოგისტიკით აეხსნათ და განემარტათ ქრისტიანული დოგმატები (იოანე პეტრინი 1937).

სწორედ ეს ტენდენცია ყოველივე ანტიკურის აპოლოგეტიკის ტოლფარდი იყო. ამიტომაც აღნიშნავს შალვა ნუცუბიძე, რომ რენესანსი იკვებებოდა ზოგჯერ ღია, ზოგჯერ ფარული ერესის ტენდენციით და ერესის ზღვრამდე მეტ-ნაკლებად კანონიკურ ჩარჩოებში მოქმედება მხოლოდ იშვიათ შემთხვევებში იყო შესაძლებელი. ზუსტად ასეთია ქართული აღორძინება. საქართველოში ანტიკურის განახლება მხოლოდ ფილოსოფიის აკადემიის აღდგენითა და ანტიკური ეპოქისთვის დამახასიათებელი გამომსახველობითი ფორმების, მათ შორის ლიტერატურული, მხატვრული კატეგორიების განახლებით არ გამოვლენილა, არამედ, მსოფლმხედველობრივი თვალსაზრისით, ადგილი ჰქონდა საკმაოდ მნიშვნელოვან ცვლილებას, გნებავთ, პროგრესს.

სწორედ ზემოაღნიშნულ საკითხებზე ამახვილებენ ყურადღებას პერიოდიზაციის საკითხებით დაინტერესებული ისეთი ავტორები, როგორებიც არიან კ. კეკელიძე, შ. ნუცუბიძე და ე. ხინთიბიძე. მათ ერთად ვასახელებ იმდენად, რამდენადაც ჩემი საკვლევი საკითხის პოლემიკური მხარე სწორედ ამ ავტორებს აერთიანებს და ერთმანეთთან აკავშირებს.

პერიოდიზაციის მეთოდოლოგია, მსოფლიოს სხვადასხვა ეროვნული ლიტერატურის, ასევე ევროპული ლიტერატურის პერიოდიზაციის სისტემის გათვალისწინებით, ბუნებრივად უკავშირდება ისტორიულ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ პროცესებს. აღსანიშნავია, რომ ლიტერატურის პერიოდიზაციის მეთოდოლოგიაში ისტორიული მეთოდის დამფუძნებლებად გვევლინებიან იენის სკოლის რომანტიკოსები. ისტორიული მეთოდის გამოყენების პირველი მცდელობა მოცემულია ფრ. შლეგელის ტექსტში „საუბარი პოეზიის შესახებ“.

ქართული აღორძინების შესახებ კორნელი კეკელიძისა და შალვა ნუცუბიძის, ასევე ელგუჯა ხინთიბიძისა და მარიამ კარბელაშვილის თეორიების განხილვა

დაგვარწმუნებს, რომ ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციასთან დაკავშირებით არსებითად სამი სხვადასხვა მეთოდოლოგიური სისტემა არსებობს:

ა) პირველ სისტემას, არსებითად, კორნელი კეკელიძე და შალვა ნუცუბიძე წარმოადგენენ თავიანთი კონცეფციებით, რომლის მიხედვითაც, რენესანსი პრინციპულად ნიშნავს ანტიკურობის დაბრუნებას კულტურის სხვადასხვა სფეროში. ეს მოვლენა კი, როგორც ამგვარი განახლების პირველი გამოვლინება, როგორც კორნელი კეკელიძის, ისე შალვა ნუცუბიძის მიხედვით, აღმოსავლეთის საქრისტიანოს საღვთისმეტყველო სკოლებში ჩაისახა, როგორც დოგმატიკური ღვთისმეტყველების განმარტებისა და მწვალებლობის დაგმობის მიზნით ანტიკური ლოგიკის, დიალექტიკისა და სილოგისტიკის გამოყენების მცდელობა. ანტიკური ფილოსოფიის შემოჭრამ ლიტერატურასა და აზროვნების სხვადასხვა სფეროში შედეგად გამოიწვია ანტიკური ესთეტიკური მოდელის დამკვიდრება კულტურის სხვადასხვა სფეროში, რაც თავისი არსით შუა საუკუნეების საპირისპირო მოვლენას წარმოადგენს, რადგან დომინანტურ კატეგორიად მასში სიმეტრია გვევლინება, სიმეტრია, რომელიც ფშვინვიერისა და ხორციელის სილამაზეს, მშვენიერებას უსვამს ხაზს, რაც შუა საუკუნეების ესთეტიკური სტანდარტების საპირისპირო ტენდენციაა.

კორნელი კეკელიძისა და შალვა ნუცუბიძის მეთოდთა შორის განსხვავების შესახებ ქვემოთ ვიმსჯელებ. ასევე აღვნიშნავ, რომ კორნელი კეკელიძე ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდების გამოყოფის მიზნით უფრო ისტორიულ, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მოვლენებზე ამახვილებს ყურადღებას, ვიდრე ლიტერატურის განვითარების იმანენტურ პროცესებზე, რაც ჟანრის თეორიაში სინქრონული ჭრილის სახელწოდებით არის ცნობილი. სწორედ ეს აუცილებელი ფაქტორი მიმაჩნია კორნელი კეკელიძის პერიოდიზაციის მეთოდის სისუსტედ, რადგან პერიოდიზაცია უნდა ითვალისწინებდეს ლიტერატურის განვითარების როგორც დიაქრონულ ჭრილს (გარე ფაქტორების გავლენით მომხდარი ცვლილებები), ასევე სინქრონულ ჭრილს.

ბ) მეორე სისტემის მიხედვით, ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციის მეთოდი არსებითად ძვ. ქართული ენისა და, მეორე მხრივ, ქართული დამწერლობის განვითარების სხვადასხვა ეტაპებს უნდა დავუკავშიროთ. ამ თვალსაზრისს ზურგს უმაგრებს ენათმეცნიერთა თეორიები, განსაკუთრებით არნოლდ ჩიქობავასა და აკაკი შანიძის პოლემიკა ძველი ქართული ენის განვითარების ეტაპების შესახებ. ამ ალტერნატიულ კონცეფციას, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, ავითარებს ასევე ი. კენჭოშვილი და სხვა ავტორები, რომლებიც ზემოთ დავასახელე.

გ) მესამე სისტემის მიხედვით, ძველი ქართული ლიტერატურა ევროპული ლიტერატურის პერიოდების მიხედვით უნდა შევისწავლოთ და პერიოდიზაციის მეთოდად ევროპული ლიტერატურის პერიოდიზაციის პარალელური სისტემა უნდა გამოვიყენოთ. ეს მეთოდი განსაკუთრებით ე. ხინთიბიძისა და მარიამ კარბელაშვილის თეორიებშია გამოკვეთილი, ასევე მ. ნაჭყებიას, ი. კენჭოშვილისა და ზემოდასახელებულ ავტორთა კონცეფციებში.

კორნელი კეკელიძე ქართული ე.წ. „წინარე რენესანსის“ აღსანიშნავად იყენებს ტერმინს „კლასიკური პერიოდი“. მისი პერიოდიზაციის მიხედვით, კლასიკური პერიოდის ქრონოლოგიური ჩარჩოებია X-XIII საუკუნეები, თუმცა კორნელი კეკელიძე მაინც დიდ სიფრთხილეს იჩენს და არ იყენებს ტერმინს „ქართული რენესანსი“. ამიტომაც ცვლის მას ტერმინით „კლასიკური პერიოდი“ და, ამავდროულად, არ უარყოფს, რომ ეს ეპოქა არსებითად ენათესავება დასავლურ რენესანსს და, ქრონოლოგიის მიხედვით, წინ უსწრებს მას. კ. კეკელიძე წერს: „იმისთვის, რომ გავიგოთ, როგორ და რამ წარმოშვა ქართული კულტურულ-ლიტერატურული კლასიციზმი და ჰუმანიზმი, რომელმაც რამდენიმე საუკუნით დაასწრო დასავლეთ-ევროპის რენესანსს, აუცილებელია, რეტროსპექტულად მაინც, შევხედოთ X-XIII საუკუნეთა ქართული საზოგადოების პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული ცხოვრების პირობებსა და თავისებურებას“ (კეკელიძე 1981: 27).

შალვა ნუცუბიძის პოზიციისაგან კორნელი კეკელიძის კონცეფციის განმასხვავებელ ელემენტებზე თავად კორნელი კეკელიძე საუბრობს, თუმცა, როგორც ზემოთ აღვნიშნე, თავისი პრინციპული პოზიციის გამოხატვის დროს ის უშუალოდ არ ასახელებს შალვა ნუცუბიძეს, უშუალოდ არ მიუთითებს, რომ მისი კონცეფციის საპირისპირო აზრი უნდა განავითაროს, თუმცა ის იმონებს, კერძოდ, ზუსტად მიუთითებს, შალვა ნუცუბიძის წინასიტყვაობის კონკრეტულ მონაკვეთს იოანე პეტრინის შრომების 1937 წლის გამოცემიდან (კეკელიძე 1960: 298; 300). საკითხი სწორედ ტერმინების დაზუსტებას და გამართულობას, პერიოდიზაციის მეთოდის დახვეწას ეხება. ამის შესახებ კორნელი კეკელიძე ქართული ლიტერატურის ისტორიის I ტომში მსჯელობს. ამ მსჯელობის პოლემიკური მხარე კი იმაში მდგომარეობს, რომ კორნელი კეკელიძე კატეგორიულად უარყოფს ქართული აღორძინების ერესისა და წარმართობის ნიშნით დალდასმას, რასაც შალვა ნუცუბიძის აღმოსავლური რენესანსის თეორიისთვის არსებითი მნიშვნელობა ჰქონდა.

კ. კეკელიძე შალვა ნუცუბიძეს რამდენიმე საკითხთან დაკავშირებით არ ეთანხმება. პირველი გახლავთ იოანე პეტრინისა და არსენ იყალთოელის სკოლების მკვეთრი დაპირისპირება, რაც, კ. კეკელიძის აზრით, სიმართლისგან შორს დგას. შალვა ნუცუბიძე მათ ორ ურთიერთსაპირისპირო მოვლენად წარმოაჩენს, პირველს, როგორც კონსერვატიული თეოლოგიური დოგმატიზმის დამცველს – არსენ იყალთოელს და მის სკოლას, ხოლო მეორეს, იოანე პეტრინს და მის სკოლას, როგორც პროგრესისტების ლიდერს და საერო ფილოსოფიის ნიადაგზე ფარული ერესის წინამძღოლს, წარმართობის აპოლოგეტს. კ. კეკელიძე, ამასთანავე, დაუფარავად ავლენს თავის სკეპსის ტერმინ „რენესანსის“ ძველი ქართული ლიტერატურის კონკრეტული ეპოქის სახელწოდებად გამოყენებასთან დაკავშირებით: „შეიძლება, ორი აკადემიის არსებობა XII საუკუნის საქართველოში, რომელთაგან ერთი – იყალთოს აკადემია, არსენ იყალთოელის სახელს უკავშირდება, ხოლო მეორე, გელათის, იოანე პეტრინისას, იმის მაჩვენებელი იყოს, რომ პირველი კონსერვატიული აზროვნების ცენტრი იყო, ხოლო მეორე რენესანსისაო („იოანე პეტრინის შრომები“, II, გვ. CVI-CVII). ვფიქრობთ, მოყვანილი მოსაზრებით ეს დებულება ვერ დამტკიცდება“ (კეკელიძე 1960: 298).

ტერმინ „რენესანსის“, ისევე, როგორც ტერმინ „აღორძინების“ ქართული ე.წ. კლასიკური პერიოდის სახელწოდებად გამოყენება და ძველი ქართული ლიტერატურის პერიოდიზაციაში მათი დამკვიდრება კორნელი კეკელიძეს გაუმართლებლად მიაჩნია. ამ საკითხზე, როგორც ზემოდამოწმებულ ციტატებშიც იკვეთება, ის არაერთგზის მსჯელობს. კორნელი კეკელიძე სწორედ ტერმინის დაზუსტების აუცილებლობას უსვამს ხაზს და კატეგორიულად გამორიცხავს ქართული კლასიკური პერიოდის განმაპირობებელი შიდალიტერატურული და გარეულიტერატურული ფაქტორების კონგლომერაციას ერესისა და წარმართობის მნიშვნელობით. კ. კეკელიძე აქაც უშუალოდ შალვა ნუცუბიძის თვალსაზრისს გულისხმობს და მისი თეორიის ხარვეზების შესახებ მსჯელობს: „მოულოდნელი და გაუგებარი იქნებოდა ქრისტიანული დოგმატიზმიდან გადამდგარი ადამიანის იმ სიმაღლეზე დაყენება, რა სიმაღლეზეც დააყენა პეტრინი ეკლესიური დოგმატიზმის „ულტრადამცველობითმა“ ხანამ, როგორცაა ე.წ. „აღორძინების“ ხანა ჩვენი ისტორიისა... პეტრინი ისეთივე დამცველია ეკლესიური დოგმატიზმისა, როგორც მისი წინამორბედი თუ თანამედროვენი“ (კეკელიძე 1960: 301).

აღსანიშნავია, რომ შალვა ნუცუბიძის თეორიის მკვლევარი ბორის ურიდია ზემოაღნიშნული დაპირისპირების შესახებ პირდაპირ მიუთითებს: „იმავე ქართული სინამდვილიდან შ. ნუცუბიძის თეორიებს დაუპირისპირდნენ კ. კეკელიძე, ს. დანელია, პ. შარია, ს. წერეთელი, ა. ქუთელია, ი. ლოლაშვილი“ (ურიდია 1988: 332).

კორნელი კეკელიძე იზიარებს შალვა ნუცუბიძის პოზიციას, რომ ქართული ე.წ. „კლასიკური პერიოდის“ საფუძველი ქართული ფილოსოფიური სკოლის განვითარების ეტაპებს უკავშირდება. ამ ეტაპების გამიჯვნის პროცესში კ. კეკელიძე შალვა ნუცუბიძის კონცეფციის იდენტურ თვალსაზრისს გვთავაზობს, კერძოდ, კ. კეკელიძეს სრულიად გამართლებულად მიაჩნია, რომ ბიზანტიური რენესანსის ტენდენციები ქართულ „კლასიკურ პერიოდშიც“ აისახა. ამ საკითხს ის აღნიშნავს იოანე პეტრინის ბიოგრაფიულ დეტალებზე მსჯელობის დროს და საგულისხმოა, რომ ტერმინს „რენესანსი“ ის თამამად იყენებს ბიზანტიური კულტურის აღორძინებასთან დაკავშირებით: „სწავლა განათლება იოანემ მიიღო საბერძნეთში, მაგრამ არა ათინაში, როგორც ამბობს იოანე ბატონიშვილი – ათინა ამ დროს განათლების ცენტრად არ ითვლებოდა საბერძნეთში, არამედ იმპერატორ კონსტანტინე მონომახის მიერ 1044-1047 წლებში დაარსებულ აკადემიაში, რომელიც **ელინთა რენესანსის** (ხაზგასმა ჩემია – თ. ბ.) კერად გადაიქცა“ (კეკელიძე 1960: 285).

ამასთანავე, კორნელი კეკელიძე შალვა ნუცუბიძის მსგავსად განმარტავს, თუ რაში მდგომარეობს ბიზანტიური რენესანსის გავლენა ქართული „კლასიკური პერიოდის“ ფორმირების პროცესზე. ის ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით მიყვება ქართული ფილოსოფიური მწერლობის განვითარების ეტაპებს და გვთავაზობს ქართული ფილოსოფიური მწერლობის განვითარების მიმოხილვას ამავე ეპოქის წამყვანი ავტორების შემოქმედების ზოგადი დახასიათებით, ესენი იყვნენ: ექვთიმე ათონელი, ეფრემ მცირე, არსენ იყალთოელი, იოანე პეტრინი, ნიკოლოზ გულაბერისძე, რომელსაც კ. კეკელიძე მაქსიმე აღმსარებლის ტექსტების პეტრინონული ლიტერატურული სკოლის ნორმებით შესრულებული თარგმანის

სავარაუდო ავტორად მიიჩნევა (კეკელიძე 1960: 298) და ქართული ალეგორიული სიბრძნისმეტყველების გვირგვინი შოთა რუსთაველი (კეკელიძე 1960: 294, 295).

საქართველოში პროცესები ბიზანტიური რენესანსის გავლენით რომ განვითარდა, ამას კორნელი კეკელიძე ფს. დიონისე არეოპაგელის ტექსტების მთარგმნელის ეფრემ მცირის შესახებ მსჯელობის დროს აღნიშნავს: „ეფრემს საჯაროდ მოუხდა, ყოველ შემთხვევაში ლიტერატურული გზით, თავის მართლება და თავისი მართლმადიდებლობითი credo-ს მტკიცება. ერთი სიტყვით, **განმეორდა პატარა მასშტაბით** ის (ხაზგასმა ჩემია – თ. ბ.), რასაც იმავე ხანებში ადგილი ჰქონდა მიქაელ ფსელოსისა და იოანე იტალის მიმართ“ (კეკელიძე 1960: 296).

კ. კეკელიძე ზედმინვენით იმეორებს შალვა ნუცუბიძისეულ კონცეფციას იმის შესახებ, თუ რაში მდგომარეობს დასავლური და აღმოსავლური რენესანსის ესთეტიკური მოდელის სიბრძნისმეტყველებითი, ფილოსოფიური საფუძველი, როგორც რენესანსული მსოფლმხედველობის ჩარჩო: შერიგება მიწისა და ზეცისა, მორიგება პლატონიზმისა და არისტოტელიზმისა, შერწყმა ანტიკური ანთროპოცენტრიზმისა და შუა საუკუნეების თეოცენტრიზმისა, შეთავსება ფშვინვიერისა და სულიერისა, შეთავსება სულიერისა და ხორციელისა. ფილოსოფიურ მწერლობაში ამგვარი ტენდენციის იდეური საფუძვლის წარმოქმნის შესახებ კორნელი კეკელიძე წერს: „ქრისტიანობა, აღმოცენებული ბერძნულ-რომაული კულტურის გარემოში, თანდათან ეგუება ამ კულტურას და მის ფილოსოფიას. **მეორე საუკუნის გასულიდან იწყება ელინიზაცია ქრისტიანობისა** (ხაზგასმა ჩემია – თ. ბ.), რომელიც მეოთხე საუკუნისათვის ძირითად ხაზებში დამთავრებულად შეიძლება ჩაითვალოს“ (კეკელიძე 1960: 293).

კ. კეკელიძე შალვა ნუცუბიძის მსგავსად განმარტავს ბერძნული ფილოსოფიური მწერლობის განვითარების ძირითად ტენდენციებს და შესანიშნავად მსჯელობს იმის შესახებ, თუ რატომ იდევნებოდა პლატონიზმი და რატომ იყო წახალისებული არისტოტელიზმი, რაც კიდევ უფრო გასაგებს ხდის იოანე პეტრიწისა და არსენ იყალთოელის შესაძლო დაპირისპირებას. ამას კი არსებითი მნიშვნელობა აქვს შალვა ნუცუბიძისეული ტერმინის „ქართული რენესანსის“ საფუძვლების გასააზრებლად, რადგან, შ. ნუცუბიძის აზრით, ქართული ფილოსოფიური მწერლობის ორიგინალური ძირები ქართული რენესანსის საფუძველია.

კ. კეკელიძე წერს: „თუ არისტოტელეს დიალექტიკას მიმართავდნენ ხოლმე უმთავრესად, როგორც მტკიცება-დასაბუთების ტექნიკურ საშუალებას, ე.წ. ნეოპლატონიკოსებმა, მის გვერდითა და პარალელურად, შესაძლებლად დაინახეს გამოყენება აგრეთვე პლატონის ფილოსოფიისა არა მარტო დიალექტიკურად, არამედ შინაარსობლივადაც. პლატონის გამოყენება ქრისტიანობაში გარკვეული ბანაკისათვის, უმთავრესად არისტოტელიკებისათვის, საშიში და მიუღებელი აღმოჩნდა, ვინაიდან პლატონის ფილოსოფია, მდიდარი ისეთი იდეებით, რომელნიც ქრისტიანობასთან საკმაოდ დაახლოებულნი არიან, ხელს უწყობდა აზროვნების მძლავრ ამოძრავებას, ხოლო ასეთი ამოძრავება ბევრს სარწმუნოებისთვის სახიფათოდ მიაჩნდა. **აქედან წარმოიშვა ის დაუსრულებელი და გააფთრებული ბრძოლა არისტოტელიზმსა და პლატონიზმს შორის** (ხაზგასმა ჩემია – თ. ბ.), ნეო-

პლატონიკოსები ცდილობდნენ პლატონისა და არისტოტელეს ფილოსოფიის მორიგებას ან „სიმფონიას“. ამისი ნიმუში მოგვცეს თეოლოგიური აზროვნების ისეთ-მა წარმომადგენლებმა, როგორც იყვნენ ნემესიოს ემესელი (IV-V სს.), ფსევდო დიონისე არეოპაგელი (VI ს.) და მაქსიმე აღმსარებელი (VII ს.)“ (კეკელიძე 1960: 294).

მაშასადამე, როგორც კორნელი კეკელიძე, ისე შალვა ნუცუბიძე ორი მიმართულების დაპირისპირების შესახებ ქართული ფილოსოფიური სკოლის ორიგინალური ძირების გამოკვეთის მიზნით მსჯელობენ, რაც ქართული რენესანსის დამოუკიდებელ ერთეულად წარმოჩენის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს.

იოანე პეტრინი ნეოპლატონიკოსია, ხოლო არსენ იყალთოელი ე.წ. „არისტოტელიკების“ (კეკელიძე 1960: 294) რიცხვშია. შესაბამისად, იოანე პეტრინის აშკარა მინიშნება: „და თუმცა სიტყუად სივრცოდმი არ... ინარებოდა გიჩუენემცა თქუენთა ულუმპიანთა ძლევანი“ (იოანე პეტრინი 1937: 219), სავარაუდოდ, არსენ იყალთოელს მიემართება. აქ თითქმის ირონიული ტონით გამოკვეთილი სიტყვები: „თქვენთა ულუმპიანთა ძლევანი“ სხვადასხვაგვარად განმარტეს შალვა ნუცუბიძემ და კორნელი კეკელიძემ (ზემოდამონებული ციტატის ახალქართული თარგმანი იხ. იოანე პეტრინი, განმარტება პროკლე დიადოხოსის „ღმრთისმეტყველების საფუძვლებისა“, თანამედროვე ქართულ ენაზე თარგმნა დამანა მელიქიშვილმა, თბ., 1999). ტექსტის ლექსიკოლოგიური ანალიზი ცხადყოფს, რომ კორნელი კეკელიძის ვერსია ბევრად მართებულია, ვიდრე შალვა ნუცუბიძისა. იოანე პეტრინის სიტყვებს შალვა ნუცუბიძე თავისი პოზიციის გასამყარებლად განმარტავს: „პეტრინი მიმართავს ქრისტიან მონინააღმდეგეთ: „თუმცა სიტყუად სივრცოდმი არ ... ინარებდა გიჩუენემცა თქუენთა ულუმპიანთა ძლევანი“ – ე.ი. თუ სიტყვის გაგრძელება (უსიამოვნებას არ გამოიწვევდა), გიჩვენებდით თქვენთა – ქართველ ოლიმპიელთა სიძლიერესაო. ვინ არიან ეს ქართველნი ოლიმპიელნი („ულუმპიანნი“)? ცხადია, რომ აქ ლაპარაკია ქართველ წარმართობის ღმერთებზე, რომელთა ახსნას – ისე როგორც ამას სჩადიოდა პროკლე ბერძნული და ქალდეური ღმერთების მიმართ – პეტრინი შეასრულებდა „კეთილმებჭეთა“ „მიხუედრის“ იმედი რომ ჰქონდეს“ (იოანე პეტრინი 1937: CII).

შ. ნუცუბიძე იოანე პეტრინის სათქმელის პათოსს სწორად ჩასწვდა, თუმცა ლექსიკოლოგიურ სიზუსტეს არ იცავს, რასაც, საბოლოო ჯამში, მცდარ დასკვნამდე მიჰყავს. ეს ყურადღების მიღმა არ დარჩენია კორნელი კეკელიძეს და სამართლიანად მიუთითებს შ. ნუცუბიძის შეცდომის შესახებ: „ულუმპიანი“ ოლიმპის მთის წარმართ ღმერთებს კი არ ნიშნავს, არამედ, როგორც 12-13 საუკ. სხვა ქართულ ლიტერატურულ ძეგლებშიაც, უმაღლესს, უღიადესს, უპირატესს, უზენაესს. ამ წინადადების აზრი ასეთია: სიტყვის გაგრძელების რომ არ მერიდებოდეს, ამბობს პეტრინი, მე თქვენ, ქართველებს, გიჩვენებდით თქვენი დიდი ადამიანების, ავტორიტეტების, შეცდომას და აქედან ძლევასო“ (კეკელიძე 1960: 300).

კორნელი კეკელიძე და შალვა ნუცუბიძე აღნიშნული ციტატის განმარტების დროს ერთ მნიშვნელოვან საკითხთან დაკავშირებით საერთო აზრზე დგანან, რომ იოანე პეტრინი მონინააღმდეგეებს მიმართავს. იოანე პეტრინის საპირისპირო ფილოსოფიური სკოლის წარმომადგენლებად, ძირითადად, არსენ იყალთოელის

ფილოსოფიური სკოლის წევრები შეიძლება გვეგულებოდნენ. ამასთანავე, როგორც მედიევისტები მიგვითითებენ (კეკელიძე 1960; ხინთიბიძე 1993; გამსახურდია 1991), არსენ იყალთოელი არისტოტელიზმის წარმომადგენელი გახლდათ, იოანე პეტრინი კი ნეოპლატონიკოსი იყო და ფს. დიონისე არეოპაგელის მიერ დაარსებული ფილოსოფიური სკოლის აქტიური წარმომადგენელი. შესაბამისად, იოანე პეტრინის ტექსტის აღნიშნული მონაკვეთის მეორე ქარაგმული ნათქვამი, როგორც შალვა ნუცუბიძეს, ისე კორნელი კეკელიძეს ერთნაირად აქვთ განმარტებული. მეორე ქარაგმული ფრაზაა: „და თუმცა სიტყუად სივრცოდმი არ... იწარებოდა“. შალვა ნუცუბიძის აზრით, აქ ნათქვამია: „თუ სიტყვის გაგრძელება უსიამოვნებას არ გამოიწვევდა“ (იოანე პეტრინი 1937: CII), კ. კეკელიძეც ასევე მიუთითებს: „სიტყვის გაგრძელების რომ არ მერიდებოდეს“ (კეკელიძე 1960: 300).

მაშასადამე, ორივე ავტორი ცხადყოფს, რომ იოანე პეტრინი გარკვეულ უხერხულობას გულისხმობს, რაც პირდაპირი მნიშვნელობით სიტყვის გავრცობას არ ნიშნავს, არამედ აკრძალულ თემაზე ღიად მსჯელობას. ცხადია, იოანე პეტრინის სურვილი, ფს. დიონისე არეოპაგელის თეორიის შესახებ მხოლოდ ქარაგმულად ემსჯელა და ნეოპლატონიზმი პროკლეს კომენტირებით წარმოეჩინა, იმითაც აიხსნება, რომ ალექსი კომნენოსმა ბიზანტიაში წარმართული ფილოსოფია აკრძალა (იოანე პეტრინი 1937: LXIX), რომ არაფერი ვთქვათ იოანე იტალის გასამართლებაზე.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, იოანე პეტრინის სათქმელი, საბოლოო ჯამში, ასეთია: ეს თემა (ფს. დიონისე არეოპაგელის თეორიის ფილოსოფიური მხარე) აკრძალული რომ არ იყოს და ამ მხრივ სათქმელის გავრცობა უხერხულობას რომ არ მიქმნიდეს, გიჩვენებდით თქვენი ავტორიტეტების – იგულისხმება არისტოტელე, რომელიც პლატონის თეორიის ალტერნატიულ თეორიას ქმნიდა და რომლის სანახევროდ შესრულებული საქმე ნეოპლატონიზმმა დაასრულა – ძლევასო. პლატონი და არისტოტელე მხოლოდ ნეოპლატონიზმმა დაძლია. ნეოპლატონიზმის კორიფე კი ფს. დიონისე არეოპაგელი გახლდათ. დიდი ალბათობით, XI საუკუნეში ჯერ კიდევ ცოცხალი უნდა ყოფილიყო გარკვეული ცნობები იმის შესახებ, რომ დიონისე არეოპაგელის ფსევდონიმით გავრცელებული ტექსტები ქართველ უფლისწულს, მურვანოსს, იმავე პეტრე იბერიელს, მაიუმეილს ეკუთვნოდა, რაც სიამაყის საგანი გამხდარა არაერთი ქართველი მოაზროვნისათვის, რომელთა შორის იოანე პეტრინთან ერთად განსაკუთრებული ადგილი შოთა რუსთაველს უკავია.

ზემოაღნიშნული შენიშვნებისა და შალვა ნუცუბიძის თეორიის გარკვეული ხარვეზების გამოკვეთის მიუხედავად, კორნელი კეკელიძე, ფაქტობრივად, იზიარებს შალვა ნუცუბიძის პოზიციას, თუ რა გახდა ქართული ფილოსოფიური სკოლის დამოუკიდებლად განვითარებისა და, მაშასადამე, ქართული აღორძინების, კ. კეკელიძის ტერმინებით, ქართული კლასიკური პერიოდის ესთეტიკური მოდელის შექმნის სიბრძნისმეტყველებითი, ფილოსოფიური საფუძველი. კერძოდ, ქართულმა ფილოსოფიურმა სკოლამ შეძლო იმ ამოცანის შესრულება, რაც გადაულახავი წინააღმდეგობა აღმოჩნდა ბიზანტიური ფილოსოფიისთვის. კ. კეკელიძე წერს: „შემდეგი დროის ბიზანტიური აზროვნება, განსაკუთრებით რენესანსის დამდეგამდე, პლატონსა და არისტოტელესთან უშუალოდ კი არ მიდის, არამედ დასახელებულ

საეკლესიო მოაზროვნეთა მეშვეობით (დასახელებულ საეკლესიო მოაზროვნეებში კ. კეკელიძე მის მიერ ჩამოთვლილ ავტორებს, მათ შორის ფს. დიონისე არეოპაგელს გულისხმობს, რაც იმას ნიშნავს, რომ იოანე პეტრიწის ნეოპლატონიკური კომენტარები ფს. დიონისე არეოპაგელს ავტომატურად გულისხმობს – თ. ბ.), მათი გამოყენების შედეგებით სარგებლობს. მეთერთმეტე საუკუნეში ორმა დიდმა მოაზროვნემ, მიქაელ ფსელოსმა და იოანე იტალმა, მოინდომა ეკლესიური ავტორიტეტების გვერდის ავლით (იგულისხმება ფს. დიონისე არეოპაგელი, რომელსაც კ. კეკელიძე ნეოპლატონიზმის დარგში უმთავრეს საეკლესიო ავტორიტეტს უწოდებს – თ. ბ.) პლატონ-არისტოტელესთან უშუალოდ მისვლა, მათი ნააზრევის თანხმობაში მოყვანა და ქრისტიანობის მიზნებისთვის საკუთარი მეთოდით გამოყენება; მაგრამ მათ ეს ვერ შეძლეს (სწორედ ეს შეძლო იოანე პეტრიწმა, რადგან, იოანე იტალისა და მიქაელ ფსელოსისგან განსხვავებით, პლატონისა და არისტოტელეს მორიგების პროცესში საეკლესიო ავტორიტეტს – ფს. დიონისე არეოპაგელს დაეყრდნო – თ. ბ.), ჯეროვანი ზომიერება ვერ გამოიჩინეს, მიღებულ ფარგლებს გადასცდნენ და თავისი წამოწყების მსხვერპლი გახდნენ, განსაკუთრებით იოანე იტალი“ (კეკელიძე 1960: 294, 295).

პერიოდიზაციისა და ტერმინ „ქართული რენესანსის“ არსებითი საკითხების შესახებ მსჯელობის დროს სასურველია განვიხილოთ ე. ხინთიბიძისა და მ. კარბელაშვილის შესატყვისი თეორიები.

ე. ხინთიბიძე XI-XIII საუკუნეების ქართული ლიტერატურის სახელდების თვალსაზრისით უფრო მართებულად მიიჩნევს ტერმინ პროტორენესანსის, ასევე წინარე აღორძინების გამოყენებას, რაც, ჩემი აზრით, საკმაოდ ახლოს დგას სამეცნიერო სიზუსტესთან, რადგან რენესანსი, როგორც კულტურის კონკრეტული პერიოდი, მაინც შედარებით გვიანდელი მოვლენაა. ე. ხინთიბიძე ქართული კულტურის კონკრეტული პერიოდის ტერმინ „რენესანსით“ სახელდება დაუშვებლად არ მიიჩნევს, თუმცა საბოლოოდ ის პოზიციას მაინც არბილებს, არ იზიარებს შალვა ნუცუბიძის სამეცნიერო რადიკალიზმს და გვთავაზობს მეტ-ნაკლებად ზომიერ ტერმინებს: „რენესანსული ელემენტები“, „რენესანსული იმპულსები“ (ხინთიბიძე 1993: 217, 218).

ე. ხინთიბიძე იზიარებს შალვა ნუცუბიძისა და კორნელი კეკელიძის პოზიციას, რომლის მიხედვითაც, ბიზანტიური რენესანსი XII საუკუნიდან ეკლესიის მკაცრი პოზიციის გამო წყვეტს განვითარებას, ხოლო მის მემკვიდრედ ქართული კულტურა გვევლინება, რაც ქართული წინარე აღორძინების, პროტორენესანსის, კ. კეკელიძის ტერმინებით, კლასიკური პერიოდის საფუძველი გახდა (ხინთიბიძე 1993: 211, 212).

ე. ხინთიბიძის პოზიციას იზიარებს მ. კარბელაშვილი. აღმოსავლეთისადმი რუსთაველის ეპოქისა და თავად რუსთაველის მეტ-ნაკლებად მიკუთვნებულობას ელგუჯა ხინთიბიძის მსგავსად ისიც საკმაოდ სკეპტიკურად უყურებს. განსაკუთრებული სიმძაფრით ის ნიკო მარს აკრიტიკებს. მ. კარბელაშვილის აზრით, რუსთაველი და მთელი მისი ეპოქა დასავლური, ევროპული კულტურის წამყვანი ტენდენციებით იკვებება და აღმოსავლეთთან არსებითი კავშირი არ აქვს

(კარბელაშვილი 2013; კარბელაშვილი 2015). კარბელაშვილის პოზიცია ნიკო მარის რადიკალისტურ რუსთველოლოგიურ თეორიასთან დაკავშირებით სრულიად გასაგებია, თუმცა რუსთაველი, რომელიც ვისს, რამინს, როსტომს, ლეილს, მაჯნუნს და აღმოსავლური ეპოსის პერსონაჟებს ალუზორულად, მკაფიო ლიტერატურული პარალელიზმების სახით კონკრეტულ სიმბოლოებად წარმოაჩენს (ყაისი, იგივე მაჯნუნი ხელქმნილი მიჯნურის სიმბოლო, ვისი და რამინი ასევე შმაგი, ხელქმნილი მიჯნურების სიმბოლოები არიან), შეუძლებელია არ ყოფილიყო აღმოსავლური კულტურის ბუნებრივი მემკვიდრე.

სტატიის დასასრულს საკითხის ამომწურავად განხილვის მიზნით წარმოვადგენ შალვა ნუცუბიძის თეორიას აღმოსავლური რენესანსის ქართულ სივრცესა და რეალობაში განვითარების, მისი არსებითი ტენდენციების ქართულად ასახვისა და საქართველოში დამკვიდრების შესახებ.

შალვა ნუცუბიძის არსებით მიზანს წარმოადგენს, დაასაბუთოს, რომ რენესანსის, როგორც ამგვარი ესთეტიკური მოდელის იდეოლოგიური, კონცეპტუალური საფუძველი საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიურ წრეებში, საღვთისმეტყველო-ანთროპოლოგიურ სკოლებში ჩაისახა ნეოპლატონიზმის სახით. აზრის ამგვარი განვითარება ეჭვს არ იწვევს. საკამათოა ის, რომ შალვა ნუცუბიძე რენესანსს წარმოაჩენს, როგორც საეკლესიო ერესსა და წარმართობასთან აუცილებლობით დაკავშირებულ კულტურულ, ლიტერატურულ, საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიურ, ეთიკურ და ესთეტიკურ მოვლენას. შალვა ნუცუბიძემ აღმოსავლური რენესანსის თეორია, ერთი მხრივ, საეკლესიო ერესისა და ანტიკური წარმართობის აპოლოგიის, მეორე მხრივ, ქრისტიანობაში ფარული კონფესიის სახით შემოჭრილი წარმართობის საფუძველზე განავითარა.

შალვა ნუცუბიძე იყენებს ტერმინ „ერესს“ (ნუცუბიძე 1976: 111, 112), ასევე ტერმინებს „ქართული წარმართობა“ (იოანე პეტრინი 1937: CIII) და, რაც ყველაზე მთავარია, ორივე ტერმინს – „ერესი“ და „ქართული წარმართობა“ კონკრეტულ თეორეტიკოსებთან აკავშირებს, კერძოდ, მისი თეორიის ფუნდამენტური მნიშვნელობის ტერმინი „ერესი“ შალვა ნუცუბიძემ ფს. დიონისე არეოპაგელს, იმავე პეტრე იბერიელს დაუკავშირა, ხოლო მეორე ძირეული მნიშვნელობის ტერმინი „ქართული წარმართობა“ – იოანე პეტრინს: „როდესაც პეტრინი მიმართავს პლატონის, პროკლესა და პავლე მოციქულის შეთანხმებას, ის ამ წამოწყებასაც ქართული წარმართობის ნიადაგზე ამთავრებს“ (იოანე პეტრინი 1937: CIII). აქვე აღსანიშნავია, რომ შალვა ნუცუბიძე არეოპაგიტიკას ერეტიკულ მოძღვრებას უწოდებს ეკლესიის ისტორიის საფუძველზე, რომლის მიხედვითაც, არაერთი ღვთისმეტყველი, ვინც არეოპაგიტიკა გამოიყენა, თარგმნა და ა.შ. დევნას დაექვემდებარა. ასეთები იყვნენ მაქსიმე აღმსარებელი, იოანე სკოტ ერეიუგენა და ეფრემ მცირე. ამით აიხსნება ისიც, რომ იოანე პეტრინის „კომენტარებში“ არეოპაგელი ქვეტექსტურად არის მოცემული, მაგრამ მთელი ნეოპლატონიზმი ღიად და აშკარად მხოლოდ პროკლეს „კავშირის“ ფორმითაა წარმოჩენილი.

იოანე პეტრინი რომ არეოპაგელის მემკვიდრეა (შ. ნუცუბიძე „კომენტარებს“ ორიგინალურ ფილოსოფიურ ნაწარმოებს უწოდებს – იოანე პეტრინი 1937: XCIX)

და ამით ქართული ფილოსოფიის ორიგინალური და დამოუკიდებელი საფუძვლები იკვეთება, ამის შესახებ შალვა ნუცუბიძე იოანე პეტრინის შრომების 1937 წ-ის გამოცემის წინასიტყვაობაში მსჯელობს: „აქ თავდება იოანე პეტრინის მიერ ქართული ფილოსოფიური სკოლის საფუძვლებების საქმე. მთავარი მან გააკეთა: ქართული სააზროვნო ტრადიციების ნიადაგზე და ბერძნული ფილოსოფიის მიყოლით მან შესძლო ქართული აზროვნებისთვის საკუთარი ადგილის მონახვა. მსოფლიო-ისტორიული თვალსაზრისით კი მან შესაძლებელი გახადა საქართველოს ხელსაყრელი ეკონომიური და პოლიტიკური პირობების გამოყენება ბიზანტიური რენესანსის საქართველოში გაგრძელებისთვის. წარმართულმა ფილოსოფიამ იგი წარმართობას დაუახლოვა და ქრისტიანობის წარმართულ ენაზე გადმოთარგმნის ცდა გააბედვინა“ (იოანე პეტრინი 1937: CV).

ამასთანავე, აღნიშნულ საკითხზე შალვა ნუცუბიძის თეორიის მკვლევრებიც მსჯელობენ, მათ შორის ბორის ურიდია, რომელიც აღნიშნავს: „პეტრინის მოღვაწეობის არსი მდგომარეობდა არეოპაგიტული ნეოპლატონიზმის აღორძინებაში... ასეთ შემთხვევაში ქართული ნეოპლატონიზმი მოიპოვებს თავის სრულ ისტორიულ-ფილოსოფიურ შინაარსს. ამით კი ქართული რენესანსის იდეოლოგიის პეტრინის შრომას ნამდვილი ისტორიული გაშუქება ეძლევა მეთორმეტე საუკუნეში, როგორც მეხუთე საუკუნის არეოპაგიტული, ანუ ქართული, ნეოპლატონიზმის აღორძინებას. ქართველი ფილოსოფოსი იოანე პეტრინი აღმოსავლური რენესანსის ერთ-ერთი უდიდესი მოაზროვნეა“ (ურიდია 1988: 326).

როგორც ზემოთ აღვნიშნე, არაერთი მეცნიერის, მათ შორის კორნელი კეკელიძის უკმაყოფილებას იწვევს ის, რომ ახალი ეპოქის ესთეტიკური მოდელის ფორმირება შალვა ნუცუბიძემ აუცილებლობით დაუკავშირა საეკლესიო ერესს, წარმართობას და, რაც ყველაზე მთავარია, ტერმინი „საერო“, როგორც რენესანსული ლიტერატურისა და კულტურის შუასაუკუნეობრივთან დაპირისპირების არსებითი ელემენტი, ზემოდასახელებული ტერმინების: „საეკლესიო ერესისა“ და „ქართული წარმართობის“ შერწყმის შედეგად წარმოაჩინა. ასე ახსნა მან ქართული საერო ლიტერატურის, ქართული საერო ფილოსოფიური აზროვნების (იოანე პეტრინი 1937: C-CV) წარმოშობის პროცესი. სწორედ ამ საკითხთან დაკავშირებით აღნიშნული გამოცემის წინასიტყვაობის მე-9 თავში შალვა ნუცუბიძე წერს: „თუ იოანე იტალის შემდეგ ბიზანტიის ფილოსოფია ნიკოლოზ მეთონელის სახით გამოდის „პროკლეს კავშირთა თეოლოგიურთა“ დარღვევით და აქედან ნათელია, იგი ძველ საქრისტიანო დამცველობით მწერლობას დაუბრუნდა და მაშასადამე აზროვნების უნარი დაჰკარგა, – საქართველოში აღორძინება იშვიათი სიძლიერით მიდის წინ და **საერო აზროვნება საერო ლიტერატურასა ქმნის** (ხაზგასმა ჩემია – თ. ბ.) თავისი ფილოსოფიური სოფლმხედველობრივი უშუალო გავლენით“ (იოანე პეტრინი 1937: XCII).

ამასთანავე, უნდა აღინიშნოს, რომ გაუმართლებელია შალვა ნუცუბიძის ერთგვარი ტენდენციურობა, რომ საერო მაინცდამაინც ერეტიკულსა და წარმართულს დაუკავშიროს. არც არეოპაგიტიკა და არც იოანე პეტრინის საღვთისმეტყველო-ფილოსოფიური თეორია არ არის ერეტიკული. აქ სრულიად განსხვავებულ

მოვლენასთან გვაქვს საქმე, რაც შალვა ნუცუბიძემ ყურადღების მიღმა დატოვა და რაც საკმაოდ საფუძვლიანად აქვს განხილული ქეთევან ბეზარაშვილს თავის მონოგრაფიაში ძველბერძნული რიტორიკისა და ქრისტიანული რიტორიკის შერწყმის შესახებ. შალვა ნუცუბიძემ ყურადღების მიღმა დატოვა ის, რაც რენესანსის თეორეტიკოსებმა, ნეოპლატონიკოსებმა, ალეგორიული პოეზიისა და სიბრძნის-მეტყველების ადეპტებმა ქრისტიანობისგან შეითვისეს. ეს არის „მიფარულებისა და ლაკონურობის“ უმნიშვნელოვანესი ესთეტიკური ელემენტი (ბეზარაშვილი 2004: 260-267).

შალვა ნუცუბიძე აღნიშნავს, რომ იოანე პეტრინი წარმართულმა ფილოსოფიამ წარმართობას დაუახლოვა და „ქრისტიანობის წარმართულ ენაზე გადათარგმნის ცდა გააბედვინა“ (იოანე პეტრინი 1937: CV). შესაბამისად, შალვა ნუცუბიძე შესანიშნავად ხედავს, რომ იოანე პეტრინმა წარმართული ღმერთები კი არ აღიარა, არამედ „მიფარულებისა და ლაკონურობის“ ესთეტიკური პრინციპით დოგმატიკური ღვთისმეტყველება და საეკლესიო სიბრძნე წარმართული ფილოსოფიის, მითოლოგიისა და რელიგიის შესატყვისი ტერმინებით, ეკვივალენტური ერთეულებით გადმოსცა, განმარტა, რაც ალეგორიული მეთოდის არსებით მახასიათებელს წარმოადგენს. ალეგორიული მეთოდი რენესანსულ კულტურაში შუასაუკუნეობრივისა და ანტიკურის ჰარმონიულად შერწყმის ერთ-ერთი თვალსაჩინო მაგალითია. ამის შესახებ ვრცლად მსჯელობს ზვიად გამსახურდია, როდესაც გელათის აკადემიაში ალეგორიული მეთოდის დამკვიდრების საკითხს სწორედ იოანე პეტრინის ტექსტების მაგალითზე განიხილავს (გამსახურდია 1991: 225-235).

შესაბამისად, შალვა ნუცუბიძის თეორია აღმოსავლური რენესანსის შესახებ, ზემოაღნიშნული ცდომილებების მიუხედავად, საკმაოდ მნიშვნელოვან და, თამამად შეიძლება ითქვას, სამეცნიერო წრეებში დამკვიდრებულ ფუნდამენტურ კონცეფციას წარმოადგენს. რენესანსი წარმართული ფილოსოფიის, ფშვინვიერის, ხორციელის, ანტიკური ესთეტიკური სტანდარტების აღდგენითა და გაიდევლებით მართლაც წარმოადგენდა, თუ აშკარა არა, ფარულ ერეტიკულ მოძრაობას, თუმცა საქართველოში ეს ტენდენცია ეკლესიის კანონს არ გასცდენია. იქნებ ეს გახდა მიზეზი იმისა, რომ, როგორც ი. კენჭოშვილი აღნიშნავს, ქართული რენესანსი ერთგვარად გაჭიანურდა, დროში გაინელა (კენჭოშვილი 2000: 3-11) და, ქრონოლოგიური ჩარჩოების მიხედვით, დასავლური, ევროპული რენესანსის პარალელურად არ განვითარებულა.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, წინამდებარე სტატიაში წარმოდგენილი მსჯელობის გათვალისწინებით უნდა აღინიშნოს, რომ არა აქვს არსებითი მნიშვნელობა XI-XIII და XIV-XVIII საუკუნეებში ქართული კულტურის განვითარების პროცესს ქართულ ჰუმანიზმს, ანთროპოცენტრისტულ აღორძინებას ვუნოდებთ თუ არა. ნებისმიერი ამგვარი ტერმინის გამოყენების შემთხვევაში საუბარია ქართული კულტურის აღორძინების შესახებ, რომელიც თავისი ფორმებით, ესთეტიკური მოდელით, მსოფლმხედველობრივი კონტექსტით, იდეოლოგიურ-ესთეტიკური და ქრონოლოგიური ჩარჩოებით ახლოს დგას როგორც აღმოსავლურ, ისე დასავლურ რენესანსთან.

დამონეზგანი:

ბარამიძე 2005: ბარამიძე, რ. „დავიტიანში“ განფენილი ზოგიერთი პრობლემა. თბილისი: მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა, 2005.

ბეზარაშვილი 2004: ბეზარაშვილი, ქ. რიტორიკისა და თარგმნის თეორია და პრაქტიკა გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა ქართული თარგმანების მიხედვით. თბილისი: „მეცნიერება“, 2004.

გამსახურდია 1991: გამსახურდია, ზ. ვეფხისტყაოსნის სახისმეტყველება. თბილისი: „მეცნიერება“, 1991.

გაფრინდაშვილი 1971: გაფრინდაშვილი, მ. „ქართული განმანათლებლური აზროვნების ზოგიერთი საკითხი სიმონ ხუნდაძის შრომებში“. წგ-ში: საქართველოს ახალი ისტორიის საკითხები. თბილისი: „მეცნიერება“, 1971.

იოანე პეტრინი 1937: იოანე პეტრინი. შრომები. II. გამოსაცემად მოამზადეს შ. ნუცუბიძემ და ს. ყაუხჩიშვილმა. თბილისი: 1937.

კარბელაშვილი 2013: კარბელაშვილი, მ. „ვეფხისტყაოსნის სიუჟეტის პრობლემა გეოპოლიტიკის კონტექსტში. საქართველო – ევროპა თუ აზია?“ ლიტერატურული ძიებანი, XXXIV თბილისი: 2013.

კარბელაშვილი 2015: კარბელაშვილი, მ. „რუსთველისეული „ათენისა“ და „კაცი ვარგის“ სემანტიკისათვის“. ლიტერატურული ძიებანი, XXXVI. თბილისი: 2015.

კეკელიძე 1960: კეკელიძე, კ. ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. I. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“, 1960.

კეკელიძე 1981: კეკელიძე, კ. ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია. ტ. II. თბილისი: „მეცნიერება“, 1981.

კენჭოშვილი 2000: კენჭოშვილი, ი. კრიტიკული ძიებანი. თბილისი: 2000.

ნაჭყებია 2009: ნაჭყებია, მ. ქართული ბაროკოს საკითხები. თბილისი: 2009.

ნუცუბიძე 1976: ნუცუბიძე, შ. რუსთველი და აღმოსავლური რენესანსი. თბილისი: 1976.

ურიდია 1988: ურიდია, ბ. შალვა ნუცუბიძე. თბილისი: „საბჭოთა საქართველო“, 1988.

ქართული მწერლობა 1987: ქართული მწერლობა. ტ. I. თბილისი: „ნაკადული“, 1987.

ხინთიბიძე 1993: ხინთიბიძე, ე. შუასაუკუნეობრივი და რენესანსული „ვეფხისტყაოსანში“. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 1993.

Tinatin Biganishvili
(Georgia, Tbilisi)

Georgian Renaissance and Periods of Old Georgian Literature

Summary

Key words: Late Middle Ages, Renaissance, Neoplatonism, Old Georgian literature, Original Georgian philosophy.

The problem of Georgian Renaissance and periods of old Georgian literature is researched by Georgian scientists through the years. According to their conceptions, old Georgian literature is divided into periods which are parallel periods of West-European literature from the Middle Ages to the Renaissance.

Oriental and Western cultural and world-view trends found reflection in old Georgian literature on national ground: Classical Greek, particularly Neoplatonic and Aristotelian, philosophical elements, popular in 12th-13th centuries intellectual circles were introduced into the Christian religious ideology.

According to Georgian scientists (Korneli Kekelidze, Shalva Nutsubidze, I. Kenchoshvili, E. Khintbidze, M. Karbelashvili and others) conceptions, in the process of European civilization Georgian Late Middle Ages (10th-13th centuries) mark a transitional period from the Middle Ages to the Renaissance.

The basis of Georgian Renaissance is original Georgian philosophy. The originality of Georgian philosophy is researched by Sh. Nutsubidze. According to his conception, original Georgian philosophy was developed through the centuries. Mainly three teachings went into the making of originality of Georgian philosophy: a/ highly developed theology; b/ Platonic and Neoplatonic philosophy which Georgian philosophers approached principally through the Pseudo-Dionysius the Areopagite, Vc. Neoplatonist; c/ Aristotle's philosophy.

The typical and pivotal elements of Late Medieval, i.e. early Renaissance world outlook found reflection in Georgian thinkers works. Of these elements essential, on the one hand, is the retention of the medieval ideal, and on the other, its synthesis with those new tendencies which in the future – in the Age of Renaissance features, i.e. a harmony at whose level the contradiction between the above two elements, which came to the fore in the future, is not noticeable. From this point of view in Western Europe Dante Alighieri's work comes closest to that of Rustaveli. This typological relation of Rustaveli's outlook to that of Dante's work is determined not by the individual artistic specificities of these great poets and thinkers, but by the processes of social, political and cultural development of the age, and by the similarity of Christian thinking in Georgia and Western Europe in the Late Middle Ages.

That's why the main tendencies of the antiquity and Middle Ages are the basic key to the Renaissance as well as the Georgian antiquity and Georgian Middle Ages are the basic key to the Georgian Renaissance which involves main categories of the European Renaissance, as well as the East Renaissance.